

IRÁNYTŰ INTÉZET

2013. szeptember 30.

Molnár Balázs

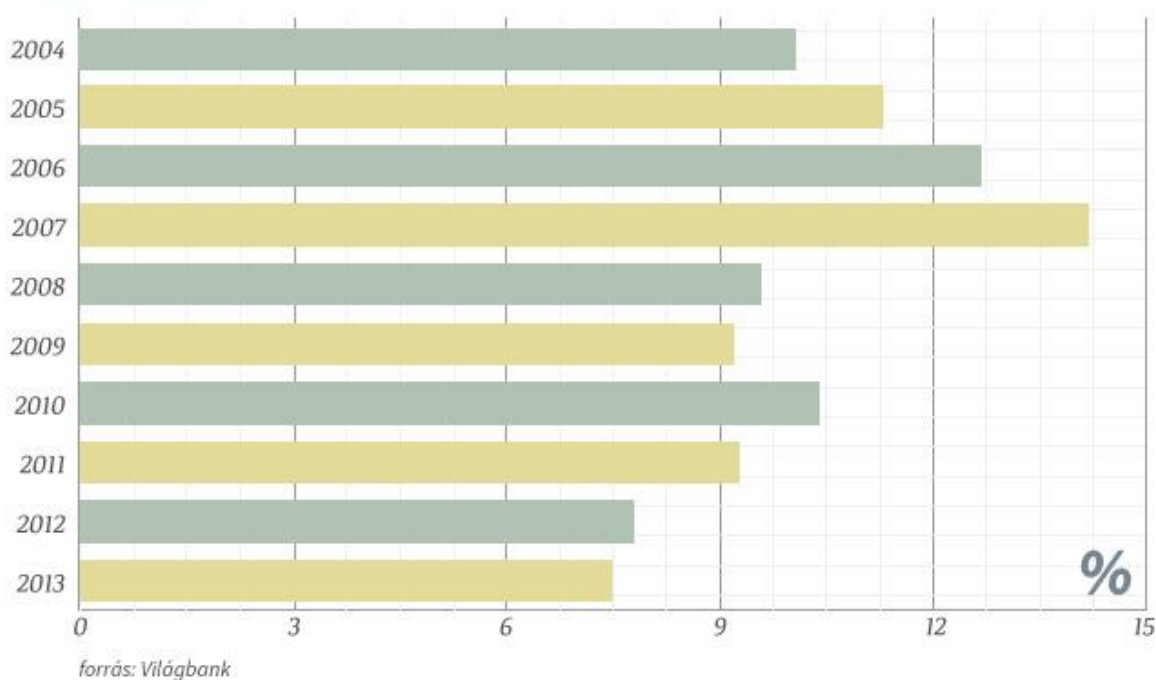
közgazdasági elemző

Kína – az ingatag óriás

A Kínai Népköztársaság 1978-ban elindult a szocialista tervgazdaságból a kapitalista piacgazdaságba vezető úton, aminek köszönhetően példátlan mértékű növekedés indult meg az ázsiai országban. Míg 1978-ban a vásárlóerő-paritáson számolt kínai GDP 214 milliárd amerikai dollár volt, ez 2012-re több mint harmincnyolcszorosára, 8300 milliárd dollárra növekedett. Kína ma a világ második legnagyobb gazdasága és a külkereskedelmi volumen tekintetében is csak az Egyesült Államok előzi meg. Eközben a kínai energiafogyasztás a legmagasabb a világon, csakúgy, mint a vastermelés.

Az ország a válság ellenére is képes volt egy 7,6%-os GDP növekedésre 2012-ben az ország statisztikai hivatalának jelentése szerint. A kínai pénzügyi szektor is dinamikusan fejlődik, ma már a világ legnagyobb bankjai közül több is kínai.

A KÍNAI GDP NÖVEKEDÉSE AZ ELŐZŐ ÉVHEZ KÉPEST (HIVATALOS ADATOK)

Ez a gazdasági erő egyre inkább megjelenik a politikában is. Az ország a Dél-kínai tengeren területi igényekkel lép fel, amit tavaly már az ország első repülőgép-hordozó hajójának hadrendbe állítása is megerősített. Az európai politikusok, köztük Orbán Viktor is, egymásnak adják a kilincset miközben a kínai döntéshozók elé járulnak ilyen-olyan gazdasági egyezmény vagy pénzügyi segély reményében. Kína tehát egy minta ország, aminek értékeit jobb lesz, ha minél előbb átveszi minden sikerre áhító ország. Vagy mégsem.

Ingtalanpiaci lufi, túlzott és fedezet nélküli hitelkihelyezés a bankszektorban, lakossági és állami adóssághegyek. Ismerősnek hangzik, akár Európáról is lehetne szó, pedig ezek a kínai gazdaság jellemzői.

A robbanásszerű kínai növekedésnek számos oka volt. A legfontosabb ezek közül az elmaradottság. A kínai gazdaság 1978-ban egy mezőgazdaságra épülő, gyengén iparosodott, alacsony technológiai színvonalat képviselő gazdaság volt, ahol már viszonylag csekély technológiai fejlődésnek, beruházásnak is hatalmas jelentősége volt. Ezt az előnyt természetesen a felzárkózás közben fokozatosan elvesztette az ország, ma már sokkal nehezebb és drágább a felzárkózás (gondoljunk csak arra, hogy milyen drága egy repülőgép-hordozó). Az ország másik előnye a gigantikus munkaerő-piac, amit Kína mai napig remekül felhasznál a GDP növelésére. A harmadik tényező a jelentős kiaknázatlan ásványkincs-készlet. Ennek előnyeit élvezheti ma Kína a ritkaföldfémek bányászata terén, ahol abszolút világvezető. Ugyancsak komoly lehetőségek adódtak a növekedésre a pénzügyi szektor megerteremtésével, aminek köszönhetően lehetőség nyílt a beruházások hitelből történő finanszírozására.

De a fejlődésnek vannak árnyoldalai is, amelyeket muszáj kezelni. A városiasodás szükséges velejárója az iparosodásnak és ehhez szükség van egy nagyteljesítményű ingatlanfejlesztő piacra. Ha ez az igényekhez igazodó, tudatos városfejlesztésen alapszik, akkor minden rendben van. Kínában azonban a kínálat elvált a kereslettől, a célja már nem a városiasodás szolgálása, csak az előző évi teljesítmény meghaladása. Az építőipari cégek teljes városrészeket építenek fel drága pénzen, a lakásokat viszont nem tudják eladni, így egyre inkább elszaporodnak a szellemvárosok.

A pénzügyi szektor megerősödése egy, a kapitalizmusban megszokott problémát okozott: a túlzott eladósodottságot és a hitelezés finanszírozta „hamis” növekedés összekeverését a valós alapokon nyugvó növekedéssel. A természetes növekedési ütem csökkenésére a kínai gazdaság a hitelezés felpörgetésével reagált. Míg a kínai gazdaság teljes hitelállománya 2008-ban a GDP 130%-a volt, addig mára már 200% fölé emelkedett. Ráadásul ezeket a hiteleket sokszor nem a hozam-kockázat arány figyelembe vételével helyezik ki, hanem politikai szempontok alapján. Hitelből finanszíroznak soha meg nem térülő presztízsberuházásokat, finanszíroznak korrumpált önkormányzatokat és gyengén muzsikáló, de jó kapcsolatokkal rendelkező állami nagyvállalatokat. Így a nemfizetés kockázata is sokkal magasabb, amit végül a kínai államnak kell majd állnia (a kínai bankok állami kézben vannak). A nem teljesítő hitelek aránya nehezen meghatározható, köszönhetően a híresen megbízhatatlan kínai statisztikai adatoknak. A becslések azonban nem túl biztatóak, a teljes hitelállományon belül a nemfizetési arány 10-30%-os.

Az állami szabályozás és a politika által átszőtt üzleti világ miatt a hitelezés felfutása ellenére a legtöbb kínai kis- és középvállalat és háztartás nem tud hitelhez jutni, ami teret adott a feketegazdaságnak. Kialakult az ún. árnyékbankrendszer. Ez a bankrendszeren kívüli hitelezési tevékenységet jelenti és az éves kínai GDP harmadát teszi ki. Ez a tevékenység azonban ellenőrizetlenül és mindenféle biztosítás nélkül zajlik és már annyira „beleette” magát a kínai gazdaságba, hogy komoly veszélyt jelent a további növekedésre nézve. A hitelezés ezen fajtája leginkább a bizalomra, a kölcsönök visszafizetésének kikényszerítésére és az újabb és újabb hitelkihelyezésre épül, ami állami garanciák hiányában fenntarthatatlan, ráadásul igencsak hasonlít egy piramisjátékra.

A kínai gazdaságról alkotott képünket befolyásolja az is, hogy az adatszolgáltatás terén a gazdaság minden szereplője rutinszerűen csal. A vállalatvezetők eltúlozzák cégük teljesítményét, mert Kínában a nagyobb teljesítmény nagyobb állami kedvezményekkel is jár. A tartományi vezetők és az önkormányzatok eltúlozzák az alájuk tartozó területek teljesítményét, mert Kínában csak az számíthat előléptetésre, aki jó számokat jelent a feletteseinek. És csal a Párt felső vezetése is, mert csak az számíthat hosszú karrierre, aki el tudja hitetni külföldön és belföldön egyaránt, hogy az általa képviselt gazdasági irányvonal a megfelelő. Így eshetett meg az a csúfság, hogy 2013 első félévére mind a 31 kínai tartomány 8% fölötti GDP növekedést jelentett, miközben az állami statisztikai hivatal által számított országos átlag 7,6% volt, a külkereskedelmi és áramtermelési adatokból kikövetkeztethető növekedés pedig csak 3-4% volt.

A túlzott eladósodás, a gazdaság pörgetésére szolgáló látványberuházások és a szellemvárosok mellett sokkal hosszabb távú és mélyebb problémák is sújtják a kínai gazdaságot. A kínai gazdasági modell csak és kizárólag a GDP növekedésre épül, miközben teljesen elhanyagolja a fejlődés más aspektusait. A városiasodás hatására felbomlottak a hagyományos családi szerepek, az idősekről való gondoskodás és a közösségi szociális háló. Nyugdíjrendszer viszont nincs, a lakosság nagy része és a vidéki lakosság egésze nem jogosult semmilyen állami- vagy magánnyugdíjra. Az egészségügy alulfinanszírozott és áthatja a korrupció (ez sajnos az egész kínai gazdaság alapjellemezője) és hiányoznak alapvető intézmények, így szabadon garázdálkodhatnak fertőzött vagy lejárt szavatosságú élelmiszereket árusító utcai árusok, növekednek a társadalmi egyenlőtlenségek és eltűnt a kínaiak egymásba és az államba vetett bizalma. A kínai oktatási rendszer színvonala is nagyon alacsony, a mai napig a fő profilját a másolás jelenti. Ez pedig erősen hozzájárul a Kínára jellemző alacsony hozzáadott értékkel dolgozó, gyenge innovatív képességekkel rendelkező ipari termeléshez. Az iparosítás hatására a környezetszennyezés is olyan méreteket öltött, ami már súlyosan veszélyezteti a fenntartható fejlődést. A kínai folyók kétharmada súlyosan szennyezett, a termőterületek

egy tizede nehézfémekkel fertőzött, a kínai iparvárosokban pedig az év jelentős részében a szmog eltakarja a Napot.

A Párt vezetése úgy tűnik, hogy tisztában van a gazdasági és társadalmi problémákkal. A fenyegető társadalmi krízist az állami nyugdíjrendszer megteremtésével, a katasztrofális környezeti károk visszafordítását pedig környezetvédelmi programok elindításával próbálja kezelni az állam. A nagyberuházások és az ingatlanpiaci lufi ugyan még továbbra is fújódik, de a Párt vezetése elhatározta magát a hitelezési lufi „leeresztésére” azzal, hogy harcot hirdetett az árnyékbankrendszer ellen (részben szabályozással részben pedig az illegális tevékenységek egy részének legalizálásával). Az állam eddig nem mentette ki a bajba jutott kínai bankokat sem, csak a csőd elkerülésére éppen elegendő módon avatkozott be a gazdaság működésébe. Azzal pedig, hogy nem hajlandó a pénzkínálat ész nélküli növelésére (az amerikai példával ellentétben), lehetetlenné teszi, hogy a bankok továbbra is kapcsolati alapon hitelezzenek korrump hivatalnokoknak és versenyképtelen vállalatoknak. Ezzel, bár középtávon lassítják a gazdaságot, hosszú távon elkerülik a még nagyobb bajt.

A kérdés csak az, hogy képes lesz-e Kína kezelni a további fejlődését veszélyeztető tényezőket, vagy ott is bekövetkezik egy, a nyugati világban tapasztalhatóhoz hasonló gazdasági válság. Ez utóbbinak beláthatatlan következményei lennének mind Kínára, mind a világ egészére nézve.

Az ingatag óriás és a pannon puma

A fentiek tanulságait tovább gondolva érdemes röviden bemutatni a kínai gazdasági modellt másolni igyekvő orbáni gazdaságpolitika buktatóit is.

A Kínából erős országot faragó gazdaságpolitika első alapeleme az erőteljes iparosítás volt. Láthatóan ez a második Orbán-kormány fő célkitűzése is. Természetesen szükség is van a rendszerváltás után megroggyant ipar fejlesztésére, ezt kevesen vitatják, de ennek hazánkban nagyon komoly korlátai lesznek, vannak.

Egyrészt hazánk nyersanyagban szegény ország, ami miatt feldolgozóipari termelésünk jelentős részben kénytelen importra támaszkodni. Kína ezzel szemben gigantikus nyersanyagkészlettel rendelkezik, amit kiválóan hasznosít is gazdasági és politikai céljai elérésére. Kínával ellentétben nem bővelkedünk energiahordozókban sem, ami megint csak nem előnyös az iparosítás szempontjából. A 10 milliós magyar piac sem elég nagy ahhoz, hogy elegendő belső keresletet támasszon a hazai termékek iránt. Egy erős magyar iparnak muszáj jelentős részben exportra termelni, ami függővé teszi a magyar ipart a célországoktól. És a legfontosabb: magyar szemmel nézve a kínai bérszínvonal rendkívül alacsony, nincs társadalombiztosítás, minimálbér és teljesen hiányzik a munkavállalói érdekvédelem. Ez a

legfőbb ok, ami miatt a kínai ipar olyan versenyképes, ezen az úton viszont nem hiszem, hogy érdemes lenne elindulnunk.

A második alapeleme a kínai gazdaságpolitikának a pénzügypolitika. A kínai jegybank mesterségesen alacsonyan tartja a saját valutájának árfolyamát, ezzel segítve az exportot. Folyamatos külföldi eszközvásárlással elárasztja a piacot júnnal, amivel lenyomja az árfolyamot és évről-évre nagyobbra duzzasztja a jegybanki devizatartalékokat. A forintgyengítés nem titkolt vágya a jelenlegi magyar kormánynak is, viszont ez sem járható út.

A lakossági devizahitelezés még mindig megoldatlan problémaként tornyosul a kormány előtt, és valószínűtlen, hogy ebben a ciklusban képes lesz megoldást találni a Fidesz-KDNP. De ha meg is szünteti a kormány ezt a gondot, akkor is lesz még egy hatalmas vállalati és állami devizahitel állomány, ami miatt egy jelentős forintgyengítés vállalhatatlan lenne. Ez ugyanis olyan mértékben növelné meg a vállalatok és az állam finanszírozási költségeit, amit a nem tudnának kompenzálni a gyengítésből fakadó versenyképességi előnyök. A gyenge forint ráadásul drága importtal párosulna, ami visszafogná a belső keresletet és csökkentené az életszínvonalat.

A harmadik kínai alapelem politikai jellegű. Az állami segédlettel megvalósuló iparosítás és a fiskális politikának alárendelt monetáris politika is egy egypártrendszerű országban, felülről irányított kapitalista keretek között zajlik. Nincs ellenzék, nincs választási költségvetés, nincs az aktuális kormánypárt szellemiségétől függő gazdaságpolitika. Ennek köszönhetően Kína hosszú távra és hitelesen el tud köteleződni egy adott gazdaságpolitika mellett anélkül, hogy félnie kellene egy ellenzéki hatalomátvételtől és az éppen folytatott gazdaságpolitikai koncepció félbe hagyásától.

A kínai egypártrendszer úgy tűnik, hogy egyelőre jól szolgálja Kína érdekeit. De a magyar példa kiválóan mutatja, hogy mire is lett kitalálva a többpártrendszer. A jelenlegi, erőltetett iparosításra, a szolgáltató szektor illetve az oktatás leépítésére és a forint gyengítésére épülő modell kudarcra van ítélve Magyarországon. Egypártrendszerben ez ellen a politika ellen nem lenne orvosság, kontroll hiányában a Párt végigcsinálná, ha jó ez az országnak, ha nem. Szerencsére nálunk vannak választások, és a választók előbb vagy utóbb büntetni fogják a hibás gazdaságpolitikáért felelős pártokat. Csak nehogy késő legyen...